

Čerminová, Jana

Jindřich Šebánek

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Málíková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 145-150

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143092>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jindřich Šebánek

Národnost: česká

Datum narození: 12. října 1900

Místo narození: Písek

Datum úmrtí: 14. ledna 1977

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny státního zástupce. Dědeček z otcovy strany byl místodržitelským radou, dědeček z matčiny strany advokátem. Měl dva bratry, staršího Jana a mladšího Jaroslava, kteří vystudovali architekturu, Jan pak pracoval jako bankovní architekt v Praze, Jaroslav zůstal v jižních Čechách. Oženil se s Annou, rozenou Tamchynovou, dcerou bývalého místodržitelského tajemníka v Praze, později okresního hejtmána v Kutné Hoře a generálního tajemníka sladařského průmyslu v Praze. S manželkou měli dvě děti, syna Jiřího, profesora botaniky a fyziologie rostlin na Mendelově univerzitě, a dceru Hanu, provdanou Hrstkovou, která se stala pediatričkou se specializací na výzkum leukemie a působí na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity.

Akademické působení

Jindřich Šebánek studoval primu až septimu na českém gymnáziu v Písku (1910–1917), oktávu však navštěvoval v Praze na Malé Straně. Odmaturoval s vyznamenáním v roce 1918. Poté nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy ke studiu historie a archivnictví (pomocné vědy historické), které absolvoval v letech 1918–1922. Studium ukončil obhajobou disertační práce *O Křištofovi ze Švamberka, poznámky a příspěvky k dějinám českým let 1500–1534*. Složil hlavní rigorózní zkoušku z českých dějin a pomocných věd historických, vedlejší rigorózní zkoušku z filozofie a stal se roku 1923 doktorem filozofie.

Zároveň se studiem na Karlově univerzitě navštěvoval v letech 1920–1923 také Státní archivní školu v Praze. Mezi jeho učitele patřily osobnosti jako Václav Hrubý, Václav Novotný nebo Gustav Friedrich. Studium ukončil státní prací *Úřad desetipanský starého města pražského a jeho knihy v XVI. století*. Po studiích odešel do archivářské praxe.

Na univerzitní půdě se vrátil v roce 1934, kdy se habilitoval prací *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských* na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Stal se soukromým docentem pomocných věd historických a zároveň stanul v čele semináře paleografie a diplomatiky. V roce 1937 byl jmenován mimořádným profesorem na základě spisu *Moderní padělky v moravském diplomatáři Bočkově do r. 1306*; řádným profesorem se stal až po druhé světové válce s platností od roku 1940. V akademickém roce 1946/1947 byl děkanem Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jako děkan působil i na domovské Masarykově univerzitě, a to ve školním roce 1948/1949. V následujícím období zastával funkci proděkana.

Šebánek se zasloužil o otevření brněnské pobočky Státní archivní školy a zřízení tříletého archivního kurzu. Ještě před ukončením tohoto kurzu se začalo vyučovat archivnictví jako studijní obor přímo na Filozofické

fakultě Masarykovy univerzity (od roku 1949), přičemž jeho vedoucím učitelem se stal právě Jindřich Šebánek. V letech 1954–1959 vedl brněnskou katedru dějin československých, obecných a pomocných věd historických. Podstatná je i Šebánkova pedagogická činnost. Své žáky zapojoval do projektů, na kterých se podílel, a zároveň je podněcoval k vlastní tvůrčí činnosti. Za tímto účelem zřídil na archivnictví platformu pro vydávání studentských prací *Folia diplomatica*. Velký přínos pro studenty měly také odborné exkurze do různých archivů, které pomáhaly posluchačům jednak po praktické, jednak po společenské stránce.

V roce 1957 mu byl na základě úspěšně obhájené doktorské disertační práce *Studie k českému diplomatáři* udělen titul doktora historických věd.

V roce 1970 byla zrušena katedra archivnictví, v jejímž čele Šebánek léta stál, a všichni pracovníci byli převedeni pod katedru československých a obecných dějin. V tomto roce byl Šebánek penzionován, ovšem z vědeckého života neodešel – stal se pracovníkem Ústavu československých a světových dějin Československé akademie věd a externím spolupracovníkem FF MU. Jeho práci přerušila až náhlá smrt v roce 1977.

Šebánkovo vědecké zaměření se soustředilo na přemyslovskou diplomatiku. Ačkoliv napsal řadu studií věnovaných různým listinám z této doby, do povědomí historiků a archivářů se zapsal především jako jeden z tvůrců edice pramenů *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, základní edice diplomatického materiálu k přemyslovskému období. Již ve 30. letech se podílel na vydávaných svazcích, ovšem po smrti editora Gustava Friedricha se zasadil o to, aby se stal dalším hlavním sestavovatelem. Po dlouhých vyjednáváních se mu podařilo prosadit svoji koncepci vydávání a redakce *Českého diplomatáře* se přestěhovala z Prahy do Brna. Šebánek vytvořil rozsáhlý vědecký aparát pro publikování, obsáhlou kartotéku poznámek k listinnému materiálu a fotobanku. Do přípravných prací aktivně zapojoval i své studenty. V letech 1962–1982 spolu se svou kolegyní Sášou Duškovou vydali 5 svazků zahrnujících listiny z let 1241–1278. Zároveň publikovali četné doprovodné studie jako *Kritický komentář k Moravskému diplomatáři* (1952), *Česká listina doby přemyslovské* (1956), *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.* (1961), *Listina v českém státě doby Václava I. u nižších feudálů a u měst* (1963) a *Das Urkundenwesen König Ottokars II. von Böhmen* (1968, 1969).

Druhou důležitou oblastí v Šebánkove práci byla kritika tzv. Bočkových falz v *Moravském diplomatáři*. Přispěl tak k definitivnímu rozřešení sporu o pravosti některých listin na základě Bočkovy písemné pozůstalosti. O velký rozvoj se zasloužil především v rámci metodologie středověké diplomatiky. Kladl důraz na dokonalý grafický a stylistický rozbor jako základní bod práce s listinami. Do diplomatiky zavedl pojem vztah k listině jako výchozí ke zjišťování její společenské funkce. Toto téma pokrývají jeho studie *Notář Otakar 5 a nejstarší listiny oslavanské a velehradské* a *Po stopách díla notáře Heřmana*.

Šebánek přednášel i v zahraničí, nejčastěji v Německé demokratické republice (především v Lipsku), dále pak v Německé spolkové republice, Rakousku, Itálii nebo ve Švýcarsku. Publikoval práce v nejpřednějších evropských vědeckých periodikách, jako *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, *Le Moyen Age*, *Mitteilungen des Instituts v. Österreich*, *Geschichtsforschung*, *Commentationes* či *Archiv für Diplomatik*.

Jindřich Šebánek byl uznávaným odborníkem na diplomatiku v Československu i v zahraničí. Na jeho podnět vznikla Mezinárodní komise pro diplomatiku, jejímž byl viceprezidentem. Při zasedání komise pak prozrazoval důležitost vydávání národních diplomatářů. Na domácím poli se stal v roce 1940 dopisujícím členem Královské české společnosti nauk a o šest let později mimořádným členem České akademie věd a umění. V roce 1954 předsedal Komisi pro vydávání středověkých historických pramenů při Historickém ústavu ČSAV. V letech 1956–1970 byl pověřen členstvím ve Vědecké archivní radě ministerstva vnitra. V roce 1969 mu Univerzita Palac-

kého v Olomouci udělila čestný doktorát z historických věd a Masarykova univerzita odměnila jeho práci zlatou medailí. Stal se také nositelem Řádu práce.

Působil rovněž v Matici moravské, zasloužil se především o reorganizaci spolkové činnosti a její celkové povznesení. Zároveň byl redaktorem *Časopisu Matice moravské*, jehož vydávání se mu podařilo udržet i v průběhu druhé světové války. V roce 1948 na uvedené matiční funkce rezignoval.

Profesní působení

Během studií získal praxi v Archivu hlavního města Prahy. Po absolvování vysokoškolských studií (1923) nastoupil jako konceptní adjunkt do Zemského archivu v Brně. V roce 1928 se stal na stejném pracovišti zemským archivářem. Dostal na starost katalogizační práce, především uspořádání archiválií z nejstarších dob. V Moravském zemském archivu vytrval až do roku 1937, kdy nastoupil na post univerzitního profesora.

Po dobu uzavření vysokých škol za Protektorátu pracoval u svého švagra ve farmaceutické továrně Interfarma jako správce rozdělovný léků.

V roce 1945 byl jmenován členem Státní archivní rady při ministerstvu školství a stal se předsedou archivní komise při brněnském zemském archivu.

Veřejná činnost

Po skončení druhé světové války byl členem národně socialistické strany, v roce 1948 vstoupil do komunistické strany. Již roku 1950 se nechal ze strany vyškrtnout, neboť nesouhlasil s politickou praxí tehdejší doby.

Kromě své vědecké práce se věnoval také výtvarnému umění, spoluorganizoval výstavy, pořádal různé kulturní akce a spolu s profesorem Janem Rackem připravil soubor koncertů *Dvořákův jubilejní rok*. V souvislosti s touto zálibou se seznámil i s malíři Antonínem a Linkou Procházkovými. Během návštěv jejich ateliéru se dostal do společnosti dalších brněnských umělců, jakými byli Jiří Mahen nebo František Halas. Další velkou láskou Jindřicha Šebánka byla hudba, a to především hra na housle (jako mladíkovi mu jeho učitel doporučil studium konzervatoře). Miloval také poezii, rád recitoval i psal básně.

Evaluace

Profesor Jindřich Šebánek založil brněnskou archivní školu a vychoval řadu následovníků. Kolem jeho osobnosti se vytvořil téměř nedotknutelný kult, který jeho žáci stále udržují. Díky jeho vytrvalé práci na *Českém diplomatáři* se podařilo tuto edici dovést do roku 1278, přičemž žáci jeho školy v práci pokračují až dodnes.

Ohlasy

Organizační talent je ostatně pro J. Šebánka příznačný [...] budiž s úctou a vděčností vzpomenu organizátorské činnosti J. Šebánka v *Časopisu Matice moravské* (s nímž byl ostatně již od svého příchodu do Brna na podzim roku 1923 těsně spjat prostřednictvím zpráv, recenzí a studií, které zde publikoval). [...] Zaujímá-li *Časopis Matice moravské* jedno z nejvýznamnějších míst mezi našimi i zahraničními odbornými periodiky, patří značný díl zásluh právě J. Šebánkovi, který se jako redaktor staral o vysokou úroveň časopisu, a to ve všech jeho rubrikách. \ [Vladimír Vašků](#)

Byla by však škoda ještě větší, kdyby nezůstala nadále v platnosti ta oborová soudržnost, kterou prof. Šebánek dovedl u svých posluchačů vypěstovat a která se nejzřetelněji projevovala a projevuje na společných shromážděních všech ročníků na počátku každého studijního roku a na exkurzích podnikaných každého roku do našich archivů. \ [Sáša Dušková](#)

Jindřich Šebánek byl skutečnou osobností vědy, která ve svém oboru hledala nové úhly pohledu na historické prameny a prošlapávala nové metodické postupy, přestože odezva někdy byla nedůvěřivá. Právě proto jej bude nastupující generace hodnotit jako jednoho z nejvýznamnějších evropských diplomatiků 20. století. \ [Zbyněk Sviták](#)

Už mé první setkání s prof. Šebánkem na mne udělalo silný dojem. Bylo to v červnu roku 1964 u přijímacích pohovorů. [...] Přišel vysoký vzpřímený muž impozantního vzezření s bohatou hřívou prošedivělých vlasů. Nevím, zda jej někdo z nás znal, ale všichni jsme byli přesvědčeni, že je to očekávaný profesor, který asi rozhodne o našem studijním osudu. A zřejmě také rozhodl. [...] Studium archivnictví mne zaujalo nejen svým obsahem, nýbrž i podáním našich učitelů. [...] Největší kouzlo osobnosti měl však pro mne prof. Šebánek. Od prvního ročníku nás oslovoval „*kolegové*“ a v osobním styku „*kolego*“. Na katedře byl v tomto ohledu jediný. Nebudilo to ani dojem pouhé formálnosti. V dobách „budování lepších zítřků“, kdy se vyžadovalo oslovování „*soudruzi*“, byl tento způsob zvláště sympatický. Ze strany prof. Šebánka určitě nešlo o nějaký projev staromilství ani sabotování nových pořádků, nýbrž o skutečně kolegiální vztah. Z vlastní zkušenosti musím dosvědčit, že toto oslovování zavazovalo a vytvářelo sice neviditelné, o to však silnější pouto mezi studentem a profesorem. \ [Miroslav Pojsl](#)

Byl otcem přepečlivým a laskavým, ale přísným a vychovával vahou svého příkladu. Dovedl se bezmezně obětovat při poskytování pomocné ruky všeho druhu. Platilo to i pro pomoc v přípravě do školy, což se netýkalo jen češtiny, němčiny a latiny, ale stejně tak např. matematiky. Dovedl vést k logickému myšlení a k přesnosti ve vyjadřování. Byl při tom velmi kritický, otevřený a dovedl i od plíc patřičně vyčinit. \ [Jiří Šebánek](#)

Vzniklo společenství, které mělo několik specifických rysů. Především jsme pocítovali obrovskou úctu k profesoru Šebánkovi. Každoročním svátkem pro nás všechny byly jeho narozeniny. Napsalo se již hodně o oslavě jeho padesátin v roce 1950, při níž jsme dokonce nacvičili dva smíšené pěvecké sbory. Ale tato oslava se pak opakovala každoročně, zvláště slavná byla „kulatá“ výročí, na něž se později sjížděli i absolventi a hosté z Prahy a Olomouce. V době, kdy o dalším vydávání edice *Codex diplomaticus nec non epistolaris Bohemiae* vznikly spory s některými pražskými historiky, [...] jsme se pokládali za jejich jakési zbrojnoše, kteří jim bezmezně fandili. \ [Jaroslav Mezník](#)

Jindřich Šebánek byl typický představitel starší generace odborníků, který byl pro zachování svého oboru a postavení ochoten uzavírat s režimem nejeden kompromis, současně však dbal na udržení vysoké odborné úrovně i ve ztížených podmínkách.

\ [Lukáš Fasora](#)

Slavíme chvíli, kdy je nutno zaplesat,
neboť šéf náš milostivý slaví padesát.
Ve vědě je detektivem velmi všetečným,
zkoumá teleobjektivem prsty notářů svých.
Sláva a láska je naše blahopřání,
to Vám přeje tahle cháska škola archivní.

(Píseň složená posluchači archivnictví k Šebánkovým padesátinám v roce 1950.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. č. 15/5, Jindřich Šebánek.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 201/3691, Jindřich Šebánek.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 5, Matrika doktorů Univerzity Karlovy V., s. 2203.

BALCÁREK, Pavel. Profesor Jindřich Šebánek a Matice moravská. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků*. Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 7–13.

HAVEL, Dalibor. Jindřich Šebánek. In *Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů*. Tomáš Borovský (ed.). Brno: Archiv města Brna, 2008, s. 125–155.

DUŠKOVÁ, Sáša. Profesor Šebánek a brněnská filozofická fakulta. *SPFFBU*, C 21–22, 1975, s. 175–179.

DUŠKOVÁ, Sáša. K nedožitým osmdesátinám prof. Dr. Jindřicha Šebánka, DrSc. *Časopis Matice moravské*, 1980, roč. 99, s. 181–183.

FASORA, Lukáš. Univerzitní student. Příklad Jaroslava Mezníka a Renaty Svačinové. In *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Lukáš Fasora a kol. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–303.

Jindřich Šebánek [online]. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <<http://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/osobnosti/historie-vedeni/68706-jindrich-sebanek>>.

MACŮREK, Josef – ŠEBÁNEK, Jindřich – ŠINDELÁŘ, Bedřich. Deset let práce na katedře historie. *SPFFBU*, C 2, 1955, č. 2, s. 118–124.

MÁDLOVÁ, Vlasta. *Jindřich Šebánek: 100 let od narození*. [online]. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <<http://abicko.avcr.cz/archiv/2000/7/obsah/jindrich-sebanek-jindrich-sebanek-100-let-od-narozeni.html>>.

MEZNÍK, Jaroslav. Jak vznikla píseň „Slavíme chvíli“. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků*. Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 27–29.

MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů. (1948–1989)*. Brno: Matice moravská, 2005.

POJSL, Miroslav. Dobrá rada prof. Jindřicha Šebánka. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka*. Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 41–44.

SPĚVÁČEK, Jiří. Za univerzitním profesorem Jindřichem Šebánkem. *Československý časopis historický*, 1978, roč. 26, s. 155–156.

SVITÁK, Zbyněk. Jindřich Šebánek. (12. 10. 1900 – 14. 1. 1977). *Universitas*, 1997, č. 1, s. 28.

SVITÁK, Zbyněk. Sté výročí narození Jindřicha Šebánka. *Universitas*, 2000, č. 4, s. 25–26.

ŠEBÁNEK, Jiří. Jindřich Šebánek očima rodiny. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků*. Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 55–59.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. Profesor Šebánek a Matice moravská. Projev na vzpomínkovém večeru na filozofické fakultě UJEP 24. 3. 1977. *Časopis Matice moravské*, 1977, roč. 96, s. 424–429.

VAŠKŮ, Vladimír. 75 let Jindřicha Šebánka. *Časopis Matice moravské*, 1975, roč. 94, s. 370–372.

VAŠKŮ, Vladimír. Jindřich Šebánek. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 214.